

بررسی تأثیر آموزش آموزه های قرآنی بر بهبود پذیرش اجتماعی

دکتر بهرام صالح صدق پور: استادیار، روان شناسی تربیتی، عضو هیأت علمی دانشگاه شهید رجائی
مجید محمودیان*: کارشناسی ارشد، راهنمایی و مشاوره دانشگاه شهید بهشتی
حمید رضا سلمانیان: پژوهشگر

فصلنامه تخصصی پژوهشهای میان رشته ای قرآنی
سال اول، شماره دوم، بهار ۱۳۸۸، صص ۲۶-۱۷
تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۲/۱۵

چکیده

این تحقیق تأثیر آموزش آموزه های قرآنی بر بهبود پذیرش اجتماعی فراگیران را مورد بررسی قرار می دهد. روش تحقیق نیمه آزمایشی بوده و با استفاده از گروه کنترل صورت گرفته است و جامعه تحقیق یکصد و بیست نفر از دانشجویان و حجم نمونه آن چهل و دو نفر با انتخاب تصادفی است. نتایج تحقیق نشان می دهد آموزش آموزه های قرآنی و تمرین های کارگاهی بر متغیر وابسته پذیرش اجتماعی تأثیر مثبت داشته است و بررسی داده های آماری بیانگر معنی دار بودن تغییرات در این شاخص است.

کلید واژه ها: آموزش، آموزه های قرآنی، پذیرش اجتماعی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

سابقه مطالعه درباره دین و تاثیرات آن اگر چه نه به صورت علمی و رسمی ولی به عنوان یک موضوع مهم تقریباً همزمان با زندگی انسان در هستی آغاز شده و از ادیان خرافی و ساخته بشر گرفته تا ادیان الهی هر یک به نوعی مدعی تاثیرات مثبت و مفیدی در زندگی انسان بوده و دلائل و شواهدی نیز برای آن اقامه نموده اند، حتی بت پرستان نیز بت های خود را حافظ و یاور خود می دانستند و باور داشتند این سنگ و چوب هائی که بنام خدا عبادت می کنند مالک سرنوشت و خیر و شر زندگی آنها هستند و خشکسالی یا فراوانی نعمت و سلامت یا بیماری نتیجه خواست و غضب یا شادی آن خدایان است.

ادیان الهی نیز با دست مایه های متفاوتی به زندگی بشر وارد شده و قصد تاثیر گذاری و هدایت انسان را دارند و در این میان آخرین این ادیان یعنی اسلام بیش از همه چنین ادعائی دارد و البته در این مدعی سهم بسیار قابل توجهی را نیز متوجه خود انسان نموده و با طرح مفاهیم مانند نفی جبر و اختیار مطلق و اعتقاد به بینابینی بودن این امر و معتبر دانستن همه سنتهای لایتغیر هستی و اصولی حتمی چون علت و معلول و ... نگاه تازه ای را معرفی می نماید.

در این رابطه بررسی و تحقیق علمی درباره میزان اثر بخشی و تاثیرگذاری دین و آموزه های دینی بر زندگی انسان با استفاده از ابزار های ساخته فرایند علمی نیز امر تازه ای نیست و در این نوشتار نیز به یکی از این بررسی ها اشاره می گردد و لازم است پیشاپیش ، ضمن اشاره اهمیت درک و توجه به ابزارهای علمی به عنوان یکی از روشهای بررسی و فهم کارکردهای آموزه های الهی، ناکافی بودن و غیر حتمی بودن آن را با توجه به نقص و ضعف نسبی و مطلق آن در ابطال پذیری و عدم توانائی درک و تفسیر کامل، جامع و مانع پدیده ها به علت عدم احاطه و فقدان جامعیت، را یادآوری می نمایم.

بدون شک قرآن [۱] کتاب روانشناسی یا جامعه شناسی نیست و طبیعتاً جستجوی مفاهیم روانشناختی و کارکردهای اجتماعی مانند مقوله پذیرش اجتماعی در قرآن بدان معنی نیست که قرآن کتاب روانشناسی یا جامعه شناسی فرض شده است، بلکه قرآن کتاب انسان و انسان شناسی است و مفاهیم آن در راستای تربیت و تکامل و رشد انسان است و این بینش جامع تأثیرات و کارکردهای متنوع و گسترده ای را در زندگی فردی و اجتماعی انسان پدید می آورد که مقوله کارکردهای روانشناختی و اجتماعی نیز از آن مستثنی نیست.

هدف تحقیق

توسعه حوزه نظری رویکرد دینی و قرآنی در روان شناسی و مشاوره، به ویژه آموزش آموزه های قرآنی و بررسی میزان کارکرد و اثر بخشی آن در دستکاری و ایجاد تغییر در متغیر های روان شناختی و همچنین ارزش گذاری علمی و عملی براساس نتایج حاصل از اجرای آزمونهای تجربی از جمله اهداف کلی این تحقیق است.

هدف اختصاصی تحقیق، تعیین نمودن میزان تأثیر آموزش آموزه های قرآنی بر بهبود پذیرش اجتماعی فراگیران است.

فرضیه تحقیق

این تحقیق در پی یافتن آثار و نتایج حاصل از آموزش آموزه های قرآنی بر برخی از پارامترهای روان شناختی می باشد، لذا فرضیات و سؤالات تحقیق را به شرح زیر ارائه می نمایم:

فرضیه تحقیق: آموزش آموزه های قرآنی بر بهبود پذیرش اجتماعی فراگیران تاثیر دارد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

الف) تعریف مفهومی و عملیاتی آموزه های قرآنی:

تعریف مفهومی آموزه های قرآنی: مجموعه آموزه های و اصول و چارچوبهایی است که ضمن ساختارمند بودن، بر اساس آخرین طرح پیشنهادی خدا (کتاب آسمانی قرآن) که با ایجاد انگیزه و طرح مسأله برای تفکر و ارائه روش عملی جهت تمرین و کسب تجربه و بررسی نتایج فکری و تجارب عملی، زندگی را به فرصت و امکانی در جهت تحقق تمامیت انسان تبدیل می نماید.

این آموزه ها از طریق شیوه های مختلف قابل ارائه و یاد گیری می باشد که شیوهی پیشنهادی و مورد بررسی قرار گرفته در این تحقیق آموزشی، حضور در یک کارگاه چهار روزه است و مخاطبین بعد از طی این دوره مورد پشتیبانی و حمایت مربیان آموزش دیده کارگاه قرار گرفته و تمرینات پیوسته ای را برای مدت یک سال پیگیری می نمایند.

همچنین مخاطبین این روش از طریق برگزاری جلسات تداعی حضوری و استفاده از خدمات مشاوره ای به صورت حضوری و تلفنی و همچنین برقراری ارتباط کتبی و دریافت پاسخ به نامه های خود مورد پشتیبانی قرار می گیرند.

تعریف عملیاتی آموزه های قرآنی: مخاطبین این روش در ابتدای ورود، با آزمونهای مختلف شناختی و همچنین مصاحبه حضوری مورد ارزیابی اولیه قرار گرفته و در روزهای برگزاری کارگاه و همچنین در طول مدت پیگیری یک ساله تمرینات عملی کارگاه به وسیله فرم های مختلف نظر سنجی و گزارش گیری مورد ارزیابی قرار می گیرند و نمرات و ارزشیابی های انجام گرفته در مراحل مختلف کارگاه و نتایج حاصل از برگزاری جلسات بازخورد

ب - گروه متوسط: کسانی که نمره بین ۹ تا ۱۹ دریافت می کنند در این گروه قرار می گیرند و تقریباً حدود دو سوم اشخاص را شامل می شوند. آنها به طور متوسط به پذیرش اجتماعی توجه می کنند. احتمال دارد رفتار واقعی آنها در مجموع با قواعد و هنجارهای اجتماعی مطابقت داشته باشد.

ج - گروه با پذیرش اجتماعی بالا: این گروه را اشخاصی تشکیل می دهند که نمره بین ۲۰ تا ۳۳ به دست می آورند و تقریباً یک ششم اشخاص جامعه را شامل می شود. این افراد طوری به سئوالات پاسخ می دهند که از طرفهای مردم در امان باشند. و طبق قواعد هنجارهای اجتماعی رفتار می کنند.

مفهوم شناسی و آسیب شناسی پذیرش اجتماعی

هر رفتار انسان نتیجه یک فرآیند پردازش شده درونی اوست خواه این فرآیند آگاهانه باشد یا ناخود آگاه، این فرآیند حاصل از ربط و تعاملی است که بین یک محرک یا سائق درونی یا بیرونی از یک سو و ساختار پردازش گر ذهن روان از سوی دیگر رخ می دهد. این ساختار سائق یا وادارنده درونی یا بیرونی را با نظام ارزشی و باورها و تمام پارامترهای تاثیر گذار ذهنی روانی به سرعت پردازش می کند و در نهایت حکمی صادر می کند که نتیجه آن به صورت یک رفتار بیرونی مشاهده می شود.

این فرآیند پردازش در سایر حوزه ها نیز مانند رفتار بیرونی عمل می کند یعنی هر احساس یا فکری در درون ما نخست مورد این پردازش قرار گرفته و پس از عبور از دالان ذهنیت ها، باورها و ارزش های فردی به ظهور و تجلی می رسد.

در برخی موارد نظام ارزشی فرد سائق یا محرک را به چالش می کشد و توجه به قدرت بیشتر هر یک برنده این میدان تعیین می گردد.

کسب تأیید بیرونی و پذیرش اجتماعی نیز از این مقوله بوده و در همین فرآیند قابل تفسیر است و از آنجا که تمایل به مورد تأیید قرار گرفتن یک نیاز و اصل مشترک بین تمام انسانهاست و همه انسانها ذاتاً به آن تمایل دارند، همه انسانها تأیید و پذیرفته شدن توسط دیگران را دوست دارند و در جهت کسب آن تلاش می کنند.

حال اینکه آموزه های قرآنی به نحوی مؤید این اصل می باشد امری کاملاً بدیهی است و بحث و چالشی را ایجاد نمی کند و تنها نقطه ای که احتمالاً فاصله ای میان این گرایش طبیعی انسان به تأیید شدن و مورد تأیید قرار گرفتن با آموزه های دینی و قرآنی ممکن است مطرح و مورد بحث قرار گیرد، شرایطی است که برای حفظ یا بدست آوردن این پذیرش و تأیید اجتماعی لازم باشد اصل یا اصولی از اصول دینی و اعتقادی نادیده گرفته شده و به قیمت از دست دادن و رها کردن این اصل تأیید یا پذیرشی

و تداعی و همچنین بررسی نظرات جمع آوری شده در فرم های متعدد ایشان بیان کننده میزان و نوع تغییرات فراگیران خواهد بود.

ب- تعریف مفهومی و عملیاتی پذیرش اجتماعی

تعریف مفهومی پذیرش اجتماعی:

حرف زدن و رفتار کردن مطابق انتظارات دیگران را پذیرش اجتماعی می نامند [۲].

تعریف عملیاتی پذیرش اجتماعی:

یکی از پرسشنامه های معروف برای سنجش پذیرش اجتماعی پرسشنامه تهیه شده توسط کراون و مارلو (Crowne & Marlowe) است. نمره حاصل از پاسخگویی به این پرسشنامه نشانگر سطح تمایل پاسخگو به پذیرش اجتماعی بوده و میزان پذیرش اجتماعی او تلقی شود.

مبانی نظری تحقیق

پذیرش اجتماعی چیست؟

گروهی از انسان ها همیشه مطابق با نظرات و اعتقادات خود صحبت می کنند. اگر از آنها در مورد موضوعی سؤال شود با صداقت به سئوالات پاسخ می دهند، در عقاید خود ثابت قدم هستند و تحت هر شرایطی پاسخ یکسان به سئوالات می دهند حتی اگر پاسخ های آنها طرد اجتماعی به دنبال داشته باشد [۲].

گروهی دیگر طوری حرف می زنند که مورد تایید دیگران قرار بگیرند. اگر از آنها در مورد موضوعی سؤال شود به نحوی پاسخ می دهند که فکر می کنند دیگران دوست دارند آن طور پاسخ داده شود. سعی می کنند با قواعد و هنجارهای اجتماعی سازگاری نشان دهند و از طرد اجتماعی در امان بمانند.

حرف زدن و رفتار کردن مطابق انتظارات دیگران را پذیرش اجتماعی می نامند. بنابراین پذیرش اجتماعی همانند یک پیوستاری است که در یک انتهای آن پذیرش اجتماعی خیلی بالا، یعنی افرادی قرار دارند که نظرات و تجربیات خود را در مصاحبه ها و پاسخگویی به سئوالات تغییر شکل می دهند و در انتهای دیگر پذیرش اجتماعی پائین یعنی افرادی را شامل می شود که به هیچ وجه نظرات و تجربیات خود را تغییر شکل نمی دهند. همه این افراد در ۳ گروه زیر طبقه بندی می شوند و طبیعی است که اغلب افراد در حد وسط قرار دارند [۲].

مفهوم پذیرش

الف - گروهی که پذیرش اجتماعی، پایین دارند: این گروه را کسانی تشکیل می دهند که نمره آزمون آنها بین ۰ تا ۸ باشد و تقریباً یک ششم اشخاص در این محدوده قرار دارند. احتمال دارد این گروه به خاطر صداقت در پاسخگویی حاضر به عدم پذیرش اجتماعی باشند.

رخ دهد که برای روشن شدن موضوع مواردی به شرح ذیل مطرح میگردد:

۱- بسیاری از آنچه مورد پسند و تأیید جمع و اجتماع قرار می گیرد در بستری رفتار های هنجار و قابل پذیرش از سوی دین تعریف شده و اصول هر رفتار عاقلانه ای که از انسان صادر شود حکم صحت و درستی دارد و این اصل اساسی که " هرچه عقل به آن حکم کند دین هم به همان شکل با آن موافق است " اصلی خدشه ناپذیر و مبنائی و پایدار در احکام فقهی است.

۲- عرف و یا به عبارت امروزی تر آن هنجارها و رفتارهای متعارف مردم از سوی دین مورد پذیرش بوده و به صورت کلی مورد تأیید است مگر در شرایط خاصی که یکی از اصول و ارزشهای اساسی را نفی کنند که در این صورت همانطور که در بالا نیز گفته شد از دایره رفتار عاقلانه و به طبع آن پذیرش شرع خارج می گردد.

تذکر:

ممکن است اینجا سؤال شود منظور از عقل چه عقلی است؟ چرا که برخی رفتار های از انسان صادر می شود که عقل اسیر شهوت و غضب و ... سایر بندهای انسان او را گرفتار نموده و قادر نیست به صلاح و صحت حکم کند و طبیعتاً منظور چنین عقلی که آلوده و گرفتار است نبوده و عقل آزاد و خُر مد نظر است.

۳- قرآن نه تنها به صراحت عمل به عرف و هماهنگی با اجتماع را تأیید می کند بلکه به آن امر و توصیه می نماید چنانچه در آیه ۱۹۹ سوره مبارکه اعراف می فرماید: " خَذِلْ عَفْوٌ وَأُمْرٌ بِالْعُرْفِ " (اگر چه «عرف» در لغت به معنای نیکی و خوبی هم آمده است اما از آنجا که قاعدتاً امور خیر می توانند جایگاه ثابت در عرصه جامعه پیدا کنند امر به عرف و هنجارهای اجتماعی الزاماً امر به خوبیها است) و یا در جای جای قرآن دستور به برخورد نیکو کردن با مردم را داده است و با بیان های متعدد فرمان به " قُولُوا لِنَاسٍ حُسْنًا " داده است [۱].

۴- در جامعه دینی نیز تأیید و پذیرش اجتماعی امری مطلوب است و یکی از ارکان مهم اخلاقی یعنی امر به معروف و نهی از منکر مستقیماً به کمک کارکرد این نیاز عمومی انسان طراحی گردیده و از جمله واجبات در جامعه دینی است که شرح و تبیین آن را به وقت دیگر وا می گذاریم.

۵- آنچه در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته مخاطبین شرکت کننده در دوره آموزش با رویکرد قرآنی بوده و در نتیجه در این جامعه به خصوص هنجارها و رفتارهای افراد دارای چهارچوب و رنگ بوی دینی و اخلاقی بیشتری از نرم جامعه دارد و طبیعی است که این شاخص در این گروه مورد بررسی به شکل معنی داری رشد نشان دهد.

۶- موارد استثنا هم در این اصل وجود دارد و آن اینکه عموم و اکثریت افراد یک جامعه در مسیری باشند و فرد یا افرادی بخواهند در خلاف این مسیر سخن گفته و حرکت نمایند و

طبیعتاً تأیید جامعه و پذیرش اجتماعی خود را از دست خواهد داد.

این مقوله دو شکل کاملاً متفاوت دارد و با توجه به نظام و دستگاه ارزشی قابل تبیین و تفسیر است .

یکی آنکه جامعه صالح و هماهنگ با ارزشهای الهی و انسانی است و فرد یا افرادی با مخالفت در مقابل آن سر به طغیان بر داشته اند که بر اساس این فرایند جامعه در جهت حذف آنها پذیرش اجتماعی خود را کاهش می دهد و این یکی از مصادیق امر به معروف و نهی از منکر است.

و در حالت مقابل جامعه مسیر فساد و تباهی و دور شدن از ارزشهای الهی و انسانی را پیش گرفته و فرد یا افرادی قصد اصلاح جریان فساد را داشته و با این روند به مخالفت بر می خیزند و طبیعتاً مورد طرد جامعه واقع می شوند علی رغم اینکه افرادی صالح و شایسته اند مانند پیامبران که توسط امتهای خود طرد و رد شدند.

نتیجه مهم این موضوع این است که می توان پذیرش اجتماعی را به پذیرش اجتماعی درست و یا نادرست و یا خوب و بد معقول تقسیم کرد و با توجه به نظام ارزشی پیرامون آن قضاوت نمود.

روان شناسی و پذیرش اجتماعی

بررسی آراء و نظرات همه روانشناسان مطرح در این حوزه بسیار طولانی خواهد بود لذا برای نمونه نظرات یکی از روانشناسان نهضت سوم روانشناسی یعنی کارل راجرز امریکایی را که شاید بتوان گفت بعد از آبراهام مزلوهیچ شخصیتی بالاتر از وی در روانشناسی انسان گرا ظهور نکرده است را بررسی می نماییم [۳].

راجرز در باب اتخاذ موضعهها و ارزش داوریهایی ما در زندگی سه مرحله را از یکدیگر تمییز داده که مرحله اول و دوم در همه انسانها هست و نادرنند افرادی که به مرحله سوم برسند.

وی معتقد است: وقتی طفل به دنیا می آید بر اساس حاجت واقعی ارگانسیم خود، رد و قبول و پذیرش و پس زدن دارد. مثلاً فلان خوراکی را که می خورد به جهت سود رساندن به ارگانسیم بدنش است و اگر خوراکی دیگری را نمی خورد به دلیل زیانی است که به ارگانسیم او وارد می کند.

البته نه به این معنا که خودش دلیلش را می داند، بلکه در این سنین اول ارگانسیم به او القا می کند و راه را به او نشان می دهد. پس اگر هنگام گرسنگی گریه می کند، به دلیل زیانی است که گرسنگی بر او وارد می کند که می خواهد آن را دفع کند و از این لحاظ است که بچه کم خوری یا پر خوری ندارد و تنها به اندازه نیاز خود غذا می خورد. بدین ترتیب ارگانسیم بچه به صورت غریزی به او می گوید که این کار را بکن که به سود ارگانسیم است و این کار را نکن که به ضرر ارگانسیم است و در واقع نوعی

به نظر راجرز اغلب آدم‌ها تا آخر عمر در همین نیاز می‌مانیم و برای خوشایند دیگران روح خود را مثله می‌کنند. در مناجات معروف عارف آلمانی آمده: «خدایا مرا از من می‌ربایند.» چون این رفیق می‌گوید: این نکته‌ات بد است. می‌گویم: خوب اگر تو می‌گویی بد است آن کار را می‌کنم. رفیق دیگر می‌گوید: آن نکته هم بد است، آن را هم نمی‌کنم و همین‌طور باور و حس و عاطفه و تمام چیزهای مرا از من می‌ربایند. این است که باورها، احساسات و عواطف من همان باورها و احساسات و عواطفی است که شما می‌خواهید و قس علی‌هذا.

بنابراین، ما همیشه طفل درونمان را تنها در درون زندگی نگه می‌داریم و هیچ‌وقت از او مشاوره نمی‌خواهیم بلکه از دیگران مشاوره می‌خواهیم. در واقع همیشه زبان حال ما به یکدیگر این است که می‌گوییم: فلانی! تو که خوبی، یعنی آنطوری هستی که من تو را می‌خواهم، من چطورم؟ در حالی که زبان گفتگو ما در احوالپرسیها عکس این است. به تعبیر دیگر در احوالپرسی من حال خود را از شما می‌پرسم و شما حال خود را از من و همه ما برای خوشایند دیگران خود را بزک می‌کنیم، در حالی که طفل درون هر کدامان می‌گوید: این کار را نکن.

اغلب ما آدمیان در این مرحله دوم، یعنی ارزش داوری دیگران که منجر به مثله شدن روح خودمان می‌شود، می‌مانیم. اما راجرز می‌گوید: کسانی هستند که در این مرحله از خود می‌پرسند من چه کسی را فدا می‌کنم؟ در واقع، من دارم خودم را فدای دیگران می‌کنم و آیا هیچ عاقلی خود را فدای دیگران می‌کند؟

راجرز بر کسب آگاهی هر چه بیشتر از هریک از این نوع پذیرش‌ها و همچنین شناخت دقیقتر ارزشهای تاکید دارد [۵].

بدین ترتیب افرادی به مرحله سوم، یعنی ارزش داوری از نگاه خود می‌رسند و می‌گویند: ما این هستیم، هر که دوستانمان دارد، ندارد؛ و هر که دوستانمان ندارد، اهمیتی ندارد.

راجرز معتقد است: اگر کسانی به این مرحله سوم برسند، در واقع به طفل دوران کودکی بازگشته‌اند، اما طفلی بسیار پخته؛ چرا که در دوران کودکی، طفل بر اساس غریزه به حاجات واقعی خود عمل می‌کرد، اما در این مرحله سوم بر اساس عقل می‌فهمد که حاجات واقعی او چیست. در حقیقت، آن نوعی تشخیص ناآگاهانه حاجات بود و اینجا تشخیص آگاهانه حاجت است.

متأسفانه چون ما آدمیان به ندرت به این مرحله سوم می‌رسیم، به نظر راجرز تا آخر زندگی عاریتیمان را ادامه می‌دهیم. مثلاً اگر وقتی از کسی می‌پرسند چرا آواز می‌خوانی، بگوید: برای اینکه دلتنگی‌ام کم می‌شود، یا چون از صدای خودم خوشم می‌آید، این زندگی اصیل است؛ اما اگر بگوید: چون می‌گویند خوش آوازی، این زندگی عاریتی است.

پذیرش و رد غریزی رخ می‌دهد. این جریان کاملاً طبیعی است و همه گزینشها بر اساس حاجات واقعی ارگانسیم است. اما آهسته آهسته از دو سال و نیم به بعد در بچه نوع جدیدی از پذیرش اجتماعی پدید می‌آید که همان نیاز به محبوب واقع شدن است؛ یعنی این نیاز در بچه پدید می‌آید که من چنان باشم که مادر، پدر، خواهران و برادران و خلاصه اطرافیانم دوستم بدارند.

به محض جوانه زدن این نیاز، بچه بر سر دو راهی قرار می‌گیرد: از طرفی ارگانسیم بدن به او می‌گوید که این را بخور چرا که به سود من است، از طرف دیگر اگر بخورد مثلاً مادرش ناراحت می‌شود؛ یعنی رضایت دیگران به قیمت زیان رساندن به ارگانسیم است و سود ارگانسیم به قیمت خشمگین کردن دیگران [۴].

حال آیا نمی‌شود هم سود ارگانسیم و هم رضایت دیگران را به دست آورد و بین محبوبیت و برآمدن حاجات واقعی جمع کرد؟ پاسخ این است که نه. چرا؟ چون بچه دیر یا زود می‌فهمد که دیگران روح مثله نشده و عریان او را دوست ندارند و از این لحاظ است که بچه بین دوراهی قرار می‌گیرد. از آنجا که انسان محبوب واقع شدن را بر حاجت‌های واقعی خود مقدم می‌دارد. آهسته آهسته سانسور خود را شروع می‌کند و مثلاً به زبان حال می‌گوید: «ای آب تو برای بدن من خوبی، ولی اگر دست دراز کنم پدر احم می‌کند، مادر خشمگین می‌شود، خواهرم قهر می‌کند و ... پس تو را نمی‌خورم».

تمام خودسانسوریه‌ها برای این است که محبوب واقع شویم؛ چرا که می‌خواهیم دل همه را به دست آوریم و طبعاً به ازای هر یک دلی که می‌خواهیم به دست آورم باید تکه‌ای از روح خود را بکنم. چرا؟ چون تجربه نشان داده که دیگران روح تکه تکه نشده مرا دوست ندارند. لذا من هیچ وقت روح مثله نشده عریان خود را در معرض دید شما نمی‌گذارم. مثلاً، مرا به یک فیلم سینمایی دعوت می‌کنید، بعد می‌پرسید: فیلم چطور بود؟ من با وجود آنکه خیلی از فیلم بدم آمده، چون اگر بگویم فیلم مزخرفی بود دوستی خود را با شما از دست خواهم داد می‌گویم: بسیار جالب بود! دل و نیاز درونی‌ام می‌گوید: بگو از این فیلم خوشم نیامد و بسیار مزخرف بود، اما محبوبیت طلبی‌ام می‌گوید: توجه داشته باش که اگر این را گفتی دوستی شما متزلزل یا نابود می‌شود و به همین دلیل از فیلم تعریف کاذب می‌کنم.

بنابراین فاز اول فاز ارزش داوری «خود» طفل در مورد خودش است، اما فاز دوم فاز ارزش داوری از نگاه «دیگران» است. در فاز دوم برای محبوب واقع شدن از طریق مثله کردن یا پنهان ساختن خود است و فرد خود را سانسور می‌کند.

حرف زدن و رفتار کردن مطابق انتظارات دیگران را پذیرش اجتماعی می نامند. بنابراین پذیرش اجتماعی همانند یک پیوستاری است که در یک انتهای آن پذیرش اجتماعی خیلی بالا یعنی افرادی قرار دارند که نظرات و تجربیات خود را در مصاحبه ها و پاسخگویی به سئوالات تغییر شکل می دهند و در انتهای دیگر پذیرش اجتماعی پائین یعنی افرادی را شامل می شود که به هیچ وجه نظرات و تجربیات خود را تغییر شکل نمی دهند طبیعی است که اکثریت انسانها در حد وسط پیوستار قرار دارند.

یکی از پرسشنامه های معروف برای سنجش پذیرش اجتماعی پرسشنامه حاضر است. با پاسخگویی به این پرسشنامه می توان به تمایل پاسخگو به مورد پذیرش اجتماعی بودن او پی برد. این پرسشنامه شامل ۳۳ سؤال است که بصورت صحیح یا غلط پاسخ داده می شود و پس از تصحیح پرسشنامه با توجه به نمره دریافتی میزان پذیرش اجتماعی او مورد تفسیر قرار می گیرد.

پایایی پرسشنامه پذیرش اجتماعی

برای محاسبه پایایی این آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده گردیده، این روش تعیین پایایی پرسشنامه با تاکید همسانی درونی، روش ضریب آلفا نیز نامیده می شود [۸]. میزان پایایی این آزمون با استفاده از روشهای آماری و نرم افزار SPSS برای این تحقیق محاسبه گردید و آلفای کرونباخ آن $\alpha = 0.75$ به دست آمده است.

این پرسشنامه داری ۳۳ سؤال بوده و پاسخ دهنده با ارائه پاسخ صحیح یا غلط نظر خود در خصوص هر یک از سؤالات را بیان می نماید.

آموزه های قرآنی

مفاهیم و آموزه های قرآنی بسیار متنوع بوده و عین حال از اصول و چارچوب های نظری قدرتمندی برخوردار می باشند این آموزه ها را می توان با فاکتورهای مختلف طبقه بندی و مورد بررسی قرار داد. در این تحقیق از مجموعه ده ها آموزه ارزشمند قرآنی مانند: خود شناسی و خود آگاهی، جایگاه انسان در هستی شناسی قرآن، ارتباط چهار گانه انسان با خود، خدا، مردم و هستی، انجام و فرجام انسان و جهان همچنین مفاهیم همچون تفکر، ذکر، اختیار و .... مورد توجه قرار گرفته و متناسب با محدودیت زمانی و برنامه های آموزشی مورد اشاره قرار می گیرد. در این مقاله با توجه به محدودیتهای موجود از بیان و تشریح این مفاهیم صرف نظر می گردد.

نکته دیگر اینکه در واقع وضع دیگران همانند ماست؛ یعنی من از شما حرف شنوی دارم، شما از دیگران، آن دیگران هم از دیگران و ... خوب، در نهایت از چه کسی حرف شنوی داریم و تابع چه کسی هستیم؟ (چون فرض این است که دیگران هم به صرافت طبع خود عمل نمی کنند).

در نتیجه با بررسی نظرات راجرز نیز دیدگاه ارزش مدار و ارزش محور مد نظر درآموزه های قرآنی تقویت و تأیید می گردد اگر چه آموزه های الهی از اندیشه های بشری طلب تأیید نمی کنند اما این هماهنگی برای افراد غیر مذهبی می تواند موجب تسهیل پذیرش باشد.

روش تحقیق

روش تحقیق نیمه آزمایشی بوده و با استفاده از گروه کنترل صورت گرفته است.

در روان شناسی و علوم رفتاری استفاده از کاملاً تصادفی دشوار است لذا این گونه طرح ها را نیمه آزمایشی یا شبه آزمایشی می نامند [۳].

جامعه تحقیق

جامعه این تحقیق گروه ۱۲۰ نفری از دانشجویان رشته های مختلف علوم پزشکی و پرستاری شرکت کننده در کارگاه بوده است.

حجم نمونه

حجم نمونه تحقیق گروه ۴۲ نفری انتخاب شده به صورت تصادفی از جامعه ی فوق الذکر می باشد.

ابزارهای پژوهش:

در این پژوهش از پرسشنامه پذیرش اجتماعی کراون و مارلو (Crowne & Marlowe) جهت جمع آوری داده ها استفاده شده است که این پرسشنامه به اختصار معرفی می گردد.

گروهی از انسان ها همیشه مطابق با نظرات و اعتقادات خود صحبت می کنند. اگر از آنها در مورد موضوعی سؤال شود با صداقت به سئوالات پاسخ می دهند، در عقاید خود ثابت قدم هستند و تحت هر شرایطی پاسخ یکسان به سئوالات می دهند حتی اگر پاسخ های آنها طرد اجتماعی به دنبال داشته باشد. گروهی دیگر طوری حرف می زنند که مورد تایید دیگران قرار بگیرند. اگر از آنها در مورد موضوعی سؤالی شود طوری پاسخ می دهند که فکر می کنند دیگران دوست دارند آن طور پاسخ داده شود. سعی می کنند با قواعد و هنجارهای اجتماعی سازگاری نشان دهند و از طرد اجتماعی در امان بمانند.

یافته ها

همانگونه که قبلاً نیز اشاره شد؛ تحقیق در سه مرحله انجام گرفته است این سه مرحله عبارتند از:

- پیش از ورود فراگیران به کارگاه های آموزشی (پیش آزمون)
  - بلافاصله پس از پایان برگزاری کارگاه های آموزشی (پس آزمون ۱)
  - پس از گذشت یک دوره دو ماهه از پایان برگزاری کارگاه های آموزشی (پس آزمون ۲)
- بر همین اساس ما با سه گروه متغیر مواجه خواهیم بود که به ترتیب آنها را متغیر های پذیرش اجتماعی ۱ تا ۳ نام گذاری می نمائیم به این معنی که متغیر پذیرش اجتماعی ۱ مربوط به پیش از برگزاری کارگاه های آموزشی یا همان پیش آزمون، متغیر پذیرش اجتماعی ۲ مربوط به بلافاصله پس از پایان برگزاری کارگاه های آموزشی یا همان پس آزمون و متغیر پذیرش اجتماعی ۳ مربوط به داده های پس از گذشت یک دوره دوماهه از پایان برگزاری کارگاه های آموزشی می باشد.

پذیرش اجتماعی ۱:

جدول ۱- وضعیت توصیفی متغیر پذیرش اجتماعی

درصد	فراوانی	میزان پذیرش اجتماعی ۱	
۳/۶	۱	۹/۰۰	معتبر
۷/۱	۲	۱۲/۰۰	
۷/۱	۲	۱۳/۰۰	
۳/۶	۱	۱۵/۰۰	
۷/۱	۲	۱۷/۰۰	
۱۴/۳	۴	۱۸/۰۰	
۱۰/۷	۳	۱۹/۰۰	
۷/۱	۲	۲۰/۰۰	
۱۰/۷	۳	۲۱/۰۰	
۳/۶	۱	۲۲/۰۰	
۱۴/۳	۴	۲۳/۰۰	
۳/۶	۱	۲۴/۰۰	
۷/۱	۲	۲۶/۰۰	
۱۰۰/۰	۲۸	جمع	
	۱۴	سیستم	
	۴۲	جمع کل	

میانگین پذیرش اجتماعی ۱ برابر ۱۸/۹۲ و میزان انحراف معیار آن برابر ۴/۳۳ است.

پذیرش اجتماعی ۲:

جدول ۲- وضعیت توصیفی متغیر پذیرش اجتماعی

درصد	فراوانی	میزان پذیرش اجتماعی ۲	
۳/۶	۱	۷/۰۰	معتبر
۳/۶	۱	۱۰/۰۰	
۷/۱	۲	۱۳/۰۰	
۷/۱	۲	۱۵/۰۰	
۷/۱	۲	۱۶/۰۰	
۷/۱	۲	۱۷/۰۰	
۳/۶	۱	۱۸/۰۰	
۳/۶	۱	۱۹/۰۰	
۱۷/۹	۵	۲۰/۰۰	
۷/۱	۲	۲۱/۰۰	
۱۴/۳	۴	۲۳/۰۰	
۷/۱	۲	۲۴/۰۰	
۳/۶	۱	۲۶/۰۰	
۳/۶	۱	۲۷/۰۰	
۳/۶	۱	۲۸/۰۰	
۱۰۰/۰	۲۸	جمع	
	۱۴	سیستم	حفظ شده از
	۴۲	جمع کل	

میانگین پذیرش اجتماعی ۲ برابر ۱۹/۲۵ و میزان انحراف معیار آن برابر ۵/۰۰ است

پذیرش اجتماعی ۳:

جدول ۳- وضعیت توصیفی متغیر پذیرش اجتماعی

درصد	فراوانی	میزان پذیرش اجتماعی ۳	
۲/۴	۱	۷/۰۰	معتبر
۲/۴	۱	۹/۰۰	
۲/۴	۱	۱۰/۰۰	
۲/۴	۱	۱۲/۰۰	
۴/۸	۲	۱۳/۰۰	
۱۱/۹	۵	۱۵/۰۰	
۲/۴	۱	۱۶/۰۰	
۷/۱	۳	۱۷/۰۰	
۲/۴	۱	۱۸/۰۰	
۴/۸	۲	۱۹/۰۰	
۹/۵	۴	۲۰/۰۰	
۷/۱	۳	۲۱/۰۰	
۴/۸	۲	۲۲/۰۰	
۱۴/۳	۶	۲۳/۰۰	
۹/۵	۴	۲۴/۰۰	
۷/۱	۳	۲۶/۰۰	
۲/۴	۱	۲۷/۰۰	
۲/۴	۱	۳۰/۰۰	
۱۰۰/۰	۴۲	جمع	

$$H_A : X_1 - X_2 \neq 0$$

جهت بررسی فرض فوق از تجزیه و تحلیل کوواریانس استفاده می کنیم که نتایج آن به شرح مندرج در جدول ذیل می باشد

جدول تحلیل وضعیت متغیر پذیرش اجتماعی ۳

منابع تغییر	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F	درجه معنی داری
پیش آزمون	۴۰۹/۲۹۷	۱	۴۰۹/۲۹۷	۳۸/۸۹۸	۰/۰۰۰
متغیر مستقل	۱/۸۵۳	۱	۱/۸۵۳	۰/۱۷۶	۰/۶۷۶
خطا	۲۶۳/۰۶۱	۲۵	۱۰/۵۲۲		
مجموع تصحیح شده	۶۷۵/۲۵۰	۲۷			

چون درجه معنی داری به دست آمده در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای متغیر مستقل معنی دار می باشد و در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای پیش آزمون معنی دار و پس آزمون ۱ معنی دار نمی باشد. بنا براین فرض صفر را رد می کنیم یعنی آموزش پس از انجام تمرینات بر متغیر وابسته تاثیر دارد و متغیر پیش آزمون تبیین کننده تغییرات پس آزمون ۲ است. همچنین متغیر پیش آزمون ۱ تبیین کننده تغییرات پس آزمون ۲ نیست.

فرض این است که آموزش آموزه‌های قرآنی بر پذیرش اجتماعی تاثیر دارد. برای بررسی آن از نظر آماری می توان گفت، چون درجه معنی داری به دست آمده در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای متغیر مستقل معنی دار نمی باشد و در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای پیش آزمون معنی دار است بنا براین فرض صفر را می پذیریم یعنی آموزش بلافاصله بر متغیر وابسته تاثیر ندارد و متغیر پیش آزمون تنها تبیین کننده تغییرات پس آزمون ۱ است.

همچنین مشاهده می کنیم درجه معنی داری به دست آمده در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای متغیر مستقل معنی دار می باشد و در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای پیش آزمون معنی دار و پس آزمون ۱ معنی دار نمی باشد. بنا براین فرض صفر را رد می کنیم یعنی آموزش پس از انجام تمرینات بر متغیر وابسته تاثیر دارد و متغیر پیش آزمون تبیین کننده تغییرات پس آزمون ۲ می باشد. در نتیجه متغیر پیش آزمون ۱ تبیین کننده تغییرات پس آزمون ۲ نیست.

لذا با توجه به یافته های فوق فرض صفر را رد می کنیم و این بدان معنی است که آموزش آموزه های قرآنی بر پذیرش اجتماعی تاثیر دارد .

در خصوص تبیین این داده می توان گفت: آموزش آموزه های قرآنی به عنوان فرآیندی جهت نظم بخشی به رفتار افراد

میانگین پذیرش اجتماعی ۳ برابر ۱۹/۴۷ و میزان انحراف معیار آن برابر ۵/۱۸ است
ارائه داده ها و تحلیل نتایج آماری در خصوص متغیر پذیرش اجتماعی

برای بررسی و تحلیل فرض تحقیق یعنی : تاثیر آموزش آموزه های قرآنی بر عامل پذیرش اجتماعی لازم است آن را به دو صورت مورد بررسی قرار دهیم .

صورت اول : تاثیر متغیر مستقل را بلافاصله پس از آموزش و برگزاری کارگاه بر عامل تاثیرات اجتماعی

صورت دوم : تاثیر متغیر مستقل را پس از برگزاری کارگاه و انجام تمرینات آن در مدت ۷۵ روز ، بر عامل پذیرش اجتماعی

جهت بررسی فرضیه در صورت اول ابتدا آن را به صورت فرض آماری بیان می کنیم :

$$H_0 : X_1 - X_2 = 0$$

$$H_A : X_1 - X_2 \neq 0$$

جهت بررسی فرض فوق از تجزیه و تحلیل کوواریانس استفاده می کنیم که نتایج آن به شرح مندرج در جدول ذیل است.

جدول تحلیل وضعیت متغیر پذیرش اجتماعی ۲

منابع تغییر	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	نسبت F	درجه معنی داری
پیش آزمون	۱۷۱/۸۸۳	۱	۱۷۱/۸۸۳	۷/۳۷۹	۰/۰۱۲
پس آزمون ۱	۴۲/۴۵۶	۱	۴۲/۴۵۶	۱/۸۳۳	۰/۱۹۰
متغیر مستقل	۱۵۳/۲۹۶	۱	۱۵۳/۲۹۶	۶/۵۸۱	۰/۰۱۷
خطا	۵۵۹/۰۲۰	۲۴	۲۳/۲۹۲		
مجموع تصحیح شده	۹۱۲/۴۲۹	۲۷			

چون درجه معنی داری به دست آمده در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای متغیر مستقل معنی دار نمی باشد و در سطح ۰/۰۵ اطمینان برای پیش آزمون معنی دار است بنا براین فرض صفر را می پذیریم یعنی آموزش بلافاصله بر متغیر وابسته تاثیر ندارد و متغیر پیش آزمون تنها تبیین کننده تغییرات پس آزمون ۱ است.

جهت بررسی فرضیه در صورت دوم ابتدا آن را نیز به صورت فرض آماری بیان می کنیم :

$$H_0 : X_1 - X_2 = 0$$

محور و بلکه بسیار بیشتر از آنها به حرمت ها و آزادی های فردی افراد و حق انتخاب مسیر و راه زندگی احترام گذارده و در بستری مبتنی بر آگاهی حداکثری فرآیند تربیتی و درمانی خود را پیش می برد .

در این مدل تربیتی انسان شریف ترین و مقدس ترین مخلوقات عالم هستی به شمار می آید و به همین جهت تنها و تنها خود اوست که باید سرنوشت و سعادت یا شقاوت خود را رقم زند لذا گرفتن اختیار و حق تعیین سرنوشت از او برای هیچ کس در هیچ سطح و مقامی جایز نیست و حتی آنجا که قرآن پیامبر اکرم (ص) را دلسوزتر و مهربانتر به حال مؤمنان حتی نسبت به خودشان بیان می کند معنی آن سلب اختیار نیست بلکه انشاء حکم ولایت و سرپرستی پیامبر برای هدایت و بشارت و انذار مؤمنین است و طبیعتاً دو عامل اساسی و مبنائی برای اثبات حق و تکلیف یعنی همان عقل و اختیار، به قوت خود باقیست.

چه آنجا که می فرماید وَالرَّجْزَ فَاهْجُرْ یعنی: و از پلیدی دوری کن (سوره مدثر آیه ۵)، از سوئی به عقل و قدرت تشخیص، که رُجز و بدی را بشناسد و از سوی دیگر به قدرت و اراده و اختیار عمل که با فاهجُر یعنی دوری کردن به آن اشاره می نماید.

اگر چه در این باره بحث و نکات قابل طرح بسیار است اما به جهت اختصار، بیان آن به مجالی دیگر موکول می گردد؛ لذا مجدداً لازم به تأکید است که برخلاف روش های رایج آگاهی و اختیار مبنای تربیت و اصلاح رفتار و رشد انسان ها در نظام تربیتی قرآن است.

منابع:

- ۱- الله (جل جلاله)، قرآن مجید ، مترجم مهدی الهی قمشه ای، انتشارات الهادی قم، ۱۳۷۹.
- ۲- گنجی همزه، پرسشنامه های ارزشیابی شخصیت، انتشارات ساوالان، تهران ۱۳۸۴.
- ۳- همتی، فاطمه و طالقانی، نرگس، کارل رانسوم راجرز، نشره دانژه، تهران ۱۳۸۶.
- ۴- ملکیان، مصطفی، زندگی اصیل و مطالبه دلیل، مجله متین، شماره ۱۵ و ۱۶
- ۵- هارچی، اون، ساندرز، کرسستین و دیوید دیکسون، (۱۹۹۴)، مهارت های اجتماعی در ارتباطات فردی، ترجمه مهرداد فیروز بخت و خشایار بیگی ، تهران ، انتشارات رشد، ۱۳۸۴.
- ۶- کریمی، یوسف، روانشناسی شخصیت، نشر ویرایش، چاپ سیزدهم، تهران ۱۳۸۸ .
- ۷- سرمد، زهره /بازرگان عباس/ حجازی الهه، روش های تحقیق در علوم رفتاری، نشر آگاه تهران، ۱۳۸۵.
- ۸- سیف، علی اکبر، اندازه گیری ، سنجش و ارزیابی آموزشی، ویرایش پنجم نشر دوران، تهران ۱۳۸۷.

می باشد، لذا افراد توجه و نظارت اجتماعی را به عنوان یکی از مؤلفه های نظم بخشی رفتار خود تلقی نموده و در واقع به شکل یک مهارت زندگی در نظر گرفته و می آموزند. بنابراین آموزش این دسته از مهارتها و یا به عبارت دقیق تر فراگیری تجربی این مهارتها از طریق تمرینات کارگاهی منجر به پذیرش بیشتر فرد از سوی جامعه می گردد.

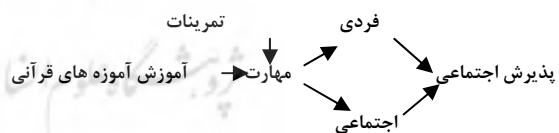
به عبارت دیگر فراگیری این دسته از مهارت ها منجر به تأثیر پذیری از نظارت های اجتماعی شده و از طریق تأییدات و مشوق ها و یا بازدارندگی های اجتماعی یک توانائی خود تنظیمی در فرد ایجاد می گردد تا نسبت به نظارت اجتماعی حساس شود. در این خصوص می توان با توجه به فرهنگ و باورهای جامعه مثالهای متعددی از نظارت اجتماعی را در خصوص پوشش لباس و نوع رفتار و شیوهی گفتار افراد بیان نمود.

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از تحقیق که بیانگر تأثیر آموزش آموزه های پیشنهادی در نظام تربیت قرآنی نشان می دهد که مفاهیم ارائه شده در کارگاه های آموزشی و همچنین تمرینات و پیگیریهای بعدی آن به صورت محسوس و معنی داری شاخص پذیرش اجتماعی را بهبود بخشیده است.

به منظور نتیجه گیری بهتر نتایج حاصله را به صورت یک مدل تصویری بیان می نمایم.

شکل مدل نمادین تأثیر آموزش آموزه های قرآنی بر متغیر تحقیق

بدین معنی که آموزش آموزه های قرآنی در قالب کارگاه ها و به همراه انجام تمرینات تعریف شده آن موجب ایجاد یا افزایش مهارت هائی می گردد که این مهارت ها در دو جنبه فردی و اجتماعی تأثیر می گذارند .

در جنبه ی اجتماعی این آموزه های قرآنی موجب بهبود شاخص های پذیرش اجتماعی شده و بهبود این شاخص باعث افزایش خودکارآمدی فرد می گردد.

رویکرد قرآنی در تربیت بر خلاف برخی رویکرد های رایج روان شناختی مانند روانکاو و رفتار گرایی که اصولاً درمانگر اختیار و هدایت مسیر درمان را برعهده گرفته و عملاً مراجع در مسیری ناخداگاه و بدون انتخاب و آگاهی کامل مورد درمان قرار می گیرد، در این روش مانند روشهای انسان مدار از قبیل مراجع

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی